

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

MUDANYA ZEYTİNBAĞI ESKİ PAZAR CADDESİ'NDE TARİHİ
DOKUNUN ANALİZİ VE REHABİLİTASYON ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mimar Burçe TOKUŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nural GÜNDÜZALP

Ocak, 2009
İstanbul

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Programı Yüksek Lisans öğrencisi Burcu TOKUS tarafından hazırlanan "Mudanya-Zeytinyağı Ekipman Caddesinde Tarihi Dokunun Analizi ve Rehabilitasyon Önerisi" adlı bu çalışmaya jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 29.01.2009

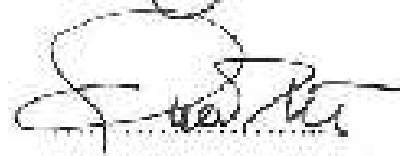
(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

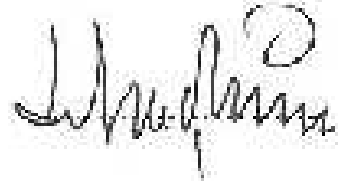
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Nurzi GÜNDÜZALP
(Danışman HAL.Ü.Mimarlık ABD Öğr.Üyesi)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Onur ALTAN
(MİSGSÜ Öğr.Üyesi)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Vera ÇETİN
(HAL.Ü.Mimarlık ABD Öğr.Üyesi)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Saadet AYILIS
(MİSGSÜ Öğr.Üyesi (Yedek))

Prof. Dr. Mustafa ÖZGEN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Özkan ÇAĞAL
HAL.Ü Endüstri Ürün Tas. ABD Öğr.Üyesi (Yedek)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
TEŞEKKÜR.....	IV
HARİTA LİSTESİ.....	V
TABLO LİSTESİ.....	V
RESİM LİSTESİ.....	VI
ÖZET.....	VII
SUMMARY.....	IX
1.GİRİŞ	
1.1.Çalışmanın Amacı.....	1
1.2.Çalışmanın Kapsamı.....	2
2.ZEYTİNBAĞI BÖLGESİNİN GENEL ANALİZİ	
2.1.Coğrafi Konum.....	3
2.2.Çevresel – Ekolojik Yapı.....	4
2.3.Tarihsel Özellikler	6
3.ZEYTİNBAĞI BÖLGESİNİN MİMARİ OLUŞUMU	
3.1.Anıtsal Yapılar.....	10
3.1.1. Hagios Stephanos / Hinolakkos (Derindere) Klisesi veya.....	10
Günümüzdeki Adıyla Fatih Camisi	
3.1.2.Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise.....	13
3.1.3.Dündar Evi.....	15
3.1.4.Yemekhane.....	17
3.1.5.Taş Mektep.....	18
3.1.6.Hamam.....	21
3.2.Sivil Yapılar.....	22
3.3.Kent Dokusu.....	24
4. ESKİ PAZAR CADDESİ'NİN TARİHİ DOKUSUNUN VE KÜLTÜREL MİRASININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN REHABİLİTASYON ÖNERİSİ	
4.1.ESKİ PAZAR CADDESİ'NDE TARİHİ DOKU ANALİZİ.....	27
4.1.1. Tanımı ve Sınırları.....	27
4.1.2. Tipolojik Analizler.....	28

4.1.2.1. Kontur.....	29
4.1.2.2. Dolu – Boş.....	30
4.1.2.3. Boş – Dolu.....	31
4.1.2.4. Proporsiyon.....	32
4.1.2.5. Malzeme.....	33
4.2. ESKİ PAZAR CADDESİ REHABİLİTASYON ÖNERİSİ.....	34
4.2.1. Rölöve.....	35
4.2.2. Öneri Proje.....	36
5.SONUÇ.....	37
6.KAYNAKLAR.....	41
7.ÖZGEÇMİŞ.....	43

TEŞEKKÜR

Bu gibi araştırma projelerinden destek ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyerek bizleri bu yolda yüreklendiren T.C. Haliç Üniversitesi Rektörlüğü'ne, özellikle engin bilgi birikimi ile beni bu konuyu araştırmaya yönlendiren ve bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nural GÜNDÜZALP' e , tez çalışmam süresince beni her zaman destekleyen aileme, ve değerli çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

HARİTA LİSTESİ

Harita 2-1: Zeytinbağı'nın Bölgedeki Yeri

Harita 2-2: Zeytinbağı Ulaşım Haritası

Harita 2-3: Roma İmparatorluğu Eyalet Haritası

Harita 2-4: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Tirilye

Harita 3-1: Trilye Kent Dokusu

TABLO LİSTESİ

Tablo 2-1: Jeolojik Devirler

RESİM LİSTESİ

Resim 3-1: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-2: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-3: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-4: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-5: Fatih Camii Giriş Bölümünde Bulunan Bizans Sütün Başlığı

Resim 3-6: Fatih Camii Giriş Bölümünde Bulunan Çeşme

Resim 3-7: Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise'nin günümüzdeki Durumu

Resim 3-9: Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise'nin genel görünüşü

Resim 3-10: DüNDAR Evinin Günümüzdeki Durum

Resim 3-11: DüNDAR Evinin Günümüzdeki Durum

Resim 3-12: DüNDAR Evinin Günümüzdeki Durum

Resim 3-13: Yemekhane Adıyla Bilinen Kilisenin Günümüzdeki Durumu

Resim 3-14: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-15: Taş Mektep Döşeme Detayı

Resim 3-16: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-17: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-18: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-19: Hamamın Günümüzdeki Durumu

Resim 3-20: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Resim 3-21: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Resim 3-22: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Resim 3-23: Trilye Kent Dokusu

Resim 3-24: Trilye Kent Dokusu

Resim 3-25: Trilye Kent Dokusu

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

MUDANYA ZEYTİNBAĞI ESKİ PAZAR CADDESİ'NDE TARİHİ DOKUNUN
ANALİZİ VE REHABİLİTASYON ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burçe TOKUŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nural GÜNDÜZALP

Ocak, 2009
İstanbul

ÖZET

Bursa İli, Mudanya İlçesine bağlı olan Zeytinbağı / Trilye Marmara Denizi'nin güneydoğusunda gemlik körfezinin bitiminde etrafı zeytinliklerle çevrili bir vadinin iki yamacına yerleşmiş tarihi bir kıyı beldesidir.

Kuruluşu milattan önceye dayanan Trilye'de günümüze kadar birçok medeniyet hüküm sürmüştür. Bu medeniyetleri Bitinyeliler, Eski Yunanlılar, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar ve en son Osmanlılar olarak sıralayabiliriz. Bryllion, Trigleia, Trilye/Tirilya gibi isimlerle anılan Tirilye veya 1963 yılından itibaren yeni adıyla Zeytinbağı'nın ismi ve kuruluşuyla ilgili farklı görüş bulunmaktadır.

Trilye tarih boyu ev sahipliği yaptığı her medeniyetten kendisine bir parça saklayarak bozulmadan günümüze ulaşabilmiş nadir yerlerden biridir. Yüzyıllar boyu önemli bir liman kenti olmasının yanı sıra büyük sayılabilecek bir dini merkez olan Trilye'de Rumlardan kalma 3 manastır 7 kilise 3 ayazma ve Ortodoks Rum mezarlığı bulunmaktadır. Ayrıca 150 -200 yıllık sivil mimari örnekleri, 1909 yılında yapılan okul binası (Taş Mektep) ve 16.yüzyıl özelliklerini taşıyan bir adet hamam bulunmaktadır. Bu nitelikleri nedeniyle 10.05.1980 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla 'Korunması Gerekli Sit Alanı' kapsamına alınmıştır. 1990 yılında hazırlanan koruma amaçlı imar planının halen revizyon çalışmaları devam etmektedir.

Bu denli köklü bir geçmiŖe sahip olan Zeytinbağı'nın her noktası ayrı ayrı inceleme konusu olabilecek niteliklere sahiptir. Fakat bu tezde Zeytinbağı'nın ikinci derece ana aksı olma özelliğine sahip Eski Pazar Caddesi ele alınmıŖ ve caddenin günümüzdeki durumu incelenip gelecek nesillere aktarılabilmesi için öneride bulunulmuŖtur.

Anahtar Kelimeler: Trlye, Zeytinbağı, Kentsel Planlama, Koruma

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**MUDANYA ZEYTİNBAĞI ESKİ PAZAR CADDESİ'NDE TARİHİ DOKUNUN
ANALİZİ VE REHABİLİTASYON ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Burçe TOKUŞ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nural GÜNDÜZALP**

**Ocak, 2009
İstanbul**

SUMMARY

Zeytinbağı/ Trilye county is a historic bay village bounded to Bursa city, it is located the valley's two sides at the southeast side of the Marmara Sea and at the end of the Gemlik Bay surrounded by the olive trees.

Trilye county where is concerning is founded various civilizations are reigned from B.C. till today. These civilizations are classified as Bithynias, Greeks, Phrygians, Lydians, Persians, Ancient Macedonians, Ancient Rome, Bizantions and Ottomans. Trilye which is called the names like Bryllion, Trigleis, Trilye/Tirilya, or with the new name called Zeytinbağı since 1963, has various ideas about the name of that region.

Trilye is one of the rare places that is hosted many civilizations through the historical process and take some parts of that civilizations which are reached today. It has been an important harbour city. On the other hand Trilye has been a big religious center. There are 3 monasteries, 7 churches, 3 holy spring of Orthodox Greeks and a Orthodox Greeks graveyard at the county. 150/200 years old civil architecture examples, a school building which is built in 1909 and a hammam which is carrying 16th century properties roman bath. Because of the properties, village took in "Protectiton Required Protected Area" with Landed State Ancient Buildings and

Monuments Supreme Council. In the “Aimed Protection Land Plan” is still working on revisions composed in 1990.

Such a rooted backrounded village village Zeytinbağı’s every point has qualifications which can be seperately analize. But in the study, it is focused on Eski Pazar Caddesi, which is the 2nd degree of the main shaft. The situation of that street in present day is searched also made a suggestion to be transferred to oncoming regenerations.

Keywords: Trilye, Zeytinađı, Land State Planning, Protection

1.GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Amacı

Anadolu'nun binlerce yıllık tarihi içinde birçok değişik uygarlıklar doğmuş, gelişmiş ve her biri farklı yaşam tarzları, farklı mekan anlayışları ve kültür birikimlerini bırakmışlardır. Bu izler tarihi süreç içinde birikerek günümüze kadar gelmişlerdir.

Hızlı Kentleşme, köylerden kentlere göç sonucu oluşan aşırı nüfus artışı, plansız yapılaşma ve sanayileşme gibi pek çok sıkıntının varlığı, büyük bir hızla yitirilen kültürel değerlerle birlikte bu kültürün somut simgelerinden olan geleneksel konutların oluşturdukları yerleşim dokularının yıpranıp tahrip olmasına, anlam ve önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Günümüzde tarihi kent dokuları bir çok kentimizde kent merkezinde kalmaktadır. Ancak değişen yaşam koşulları kentlerde oturma alanlarının yerini değiştirdiğinden bu alanlar daha çok ticaret alanları veya konaklama bölgeleri ile çakışmaktadır. Geleneksel konutların genel olarak malzeme ve fonksiyon açısından eskidikleri ve çağın gereksinimlerini karşılayamadıkları bir gerçek olmakla birlikte bu olumsuz duruma yol açan koşulların yapılan doğru onarım ve restorasyon çalışmaları ile düzeltilmesi mümkün iken, günümüz talepleri doğrultusunda yaşanan trafik sorununu çözmek, otopark kaygısını gidermek, yol genişletme çabaları, artan arsa değerleri ve bunların oluşturduğu rant getirici oluşumlar bu konutların gözden çıkarılarak terk edilmelerine neden olmaktadır. Geleneksel nitelikli yapıların mal sahipleri konutlarını yıkılmaya terk ederken kentlerimiz bir çok karakteristik özelliğini kaybetmektedir. Kentleri sit alanları içinde kalan bu geleneksel konutların yakın gelecekte tümüyle yok olması kaçınılmaz bir süreç olarak görülmektedir.

Bugün büyük kentlerde görülen bu durum yavaş yavaş Anadolu'nun diğer yerleşim birimlerinde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte henüz bazı kırsal yerleşmelerde bozulmanın ve değişimin büyük tahribat yapmadığı da bir gerçektir. Böyle bozulma veya rant baskısına maruz kalmamış yörelere zamanında müdahale edilerek kültürel mirasımıza ait bazı örneklerin korunması mümkün olabilir.

Kentlerimizde yeni işlevlere cevap verecek binalara ihtiyaç duyulması ile oluşturulan sağlıksız ve estetikten uzak yeni yaşam alanları ile tarihi çevrelerin terk edilerek kaderlerine bırakılmaları veya yanlış alınan yeniden canlandırma kararları ile tarihi çevrenin tanınamaz hale getirilmeleri günümüzde yaşayan büyük problemlerdir. Kentsel

dokuların korunması ancak söz konusu yapıların ve bunların bir araya gelerek oluşturdukları dokuların insan yaşamına sağladıkları olumlu katkıları geniş kitleler tarafından tanınıp değerlerinin anlaşılması ile gerçekleşebilir.

1.2.Çalışmanın Kapsamı

Tarihin belli bir dönemine ait olan, bir toplumun kültürel ve sosyal yapısını yansıtan tarihi kent dokularının nasıl yeniden hayata döndürülebileceği, yaşanılır hale getirileceği ve yaşamak için nasıl bir çekim merkezi haline dönüştürülebileceği tez çalışmasının temel amacıdır. Bu kapsamda çalışma alanı olarak Bursa- Mudanya – Zeytinbağı Bölgesi tarihi kent dokusu seçilmiş, eksik ve yanlış yaklaşımları gidermek amacıyla öneriler sunulmuştur.

2. ZEYTİNBAĞI BÖLGESİNİN GENEL ANALİZİ

2.1.Coğrafi Konum

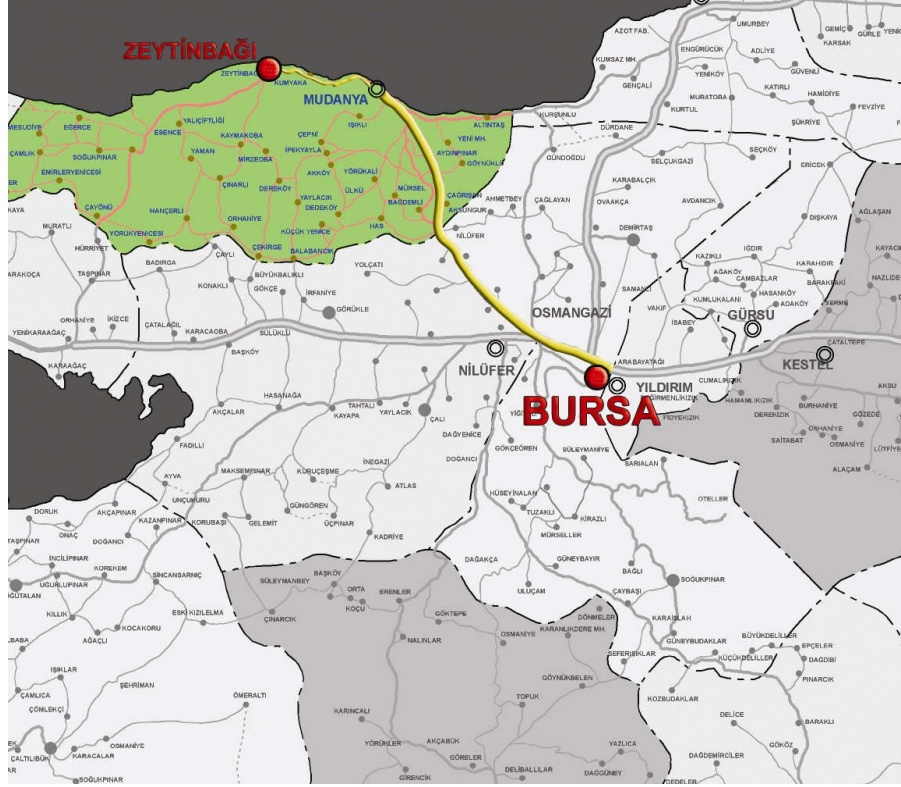
Bursa İli, Mudanya İlçesine bağlı olan Zeytinbağı / Trilye Marmara Denizi'nin güneydoğusunda gemlik körfezinin bitiminde etrafı zeytinliklerle çevrili bir vadinin iki yamacına yerleşmiş tarihi bir kıyı beldesidir.

Harita 2-1: Zeytinbağı'nın Bölgedeki Yeri

Belde 10.07.2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu uyarınca Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırları içine dahil olmuştur.Yönetimsel olarak belde belediyesi ile birlikte 5 adet mahalle 3 adet muhtarlık ve 12 adet köy bulunmaktadır. Bunlar Camişerif ve Enverpaşa mahallesi Talatbey mahallesi ve Halilbey ve Niyazibey Mahalle muhtarlıkları ile Kumyaka, Yalıçiftlik, Egerce, Çamlık, Cayönü, Yamanlar, Emirler Yenicesi, Esence, Evciler, Mesudiye, Söğütpınar ve Yörük Yenicesi köyleridir.

Yüzölçümü 56 km² kadardır; ancak köylerle birlikte bu alan 280 km² 'ye ulaşır(Alper 2004). Bursa'ya 40 km Mudanya'ya 11 km uzaklıkta bulunan Zeytinbağı'na ulaşım karayolu ile sağlanmaktadır. Bir kıyı yerleşmesi olmasına rağmen deniz ulaşımı bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra Mudanya'da bulunan iskele ile günde iki kere yapılan İstanbul – Bursa feribot seferleri ile İstanbul'a ulaşım sağlanabilmektedir.

Harita 2-2: Zeytinbağı Ulaşım Haritası

Zeytinbağı’da 2000 yılı nüfus sayımına göre 2269 kişi yaşamaktayken bu sayı 2007 yılında 263 kişi azalarak 2006 kişiye düşmüştür. Bunun 1023’ü erkek 983’ü kadın olarak belirlenmiştir. Yıllardır doğumlara karşın nüfus hiç artmamış tersine azalma göstermiştir. Yaşlı nüfus ve ilköğretim çağına kadar olan nüfus dışında genç ve orta yaşlı nüfus oranı düşüktür. Beldede lise ve yüksek öğrenim kurumlarının olmayışı, sanayi ve ticaret alanında istihdam sağlanamaması bunun en önemli sebeplerindedir.

2.2.Çevresel – Ekolojik Yapı

Tirilye’nin jeolojik yapısı fanerozoik devir senozoik zaman paleojen dönemde ve eosen ve oligosen bölümlerinden oluşmuştur (Ayradilli 1985).

Tirilyede topografya bir vadi şeklindedir. 0 kotundan başlayıp 60 kotuna kadar yükselmektedir. Vadinin her iki yanı yaklaşık aynı eğimle 0 kotuna ulaşmaktadır. Batı kısımda ise denize çok sarp kayalıklar ile bağlanmaktadır. 0 – 20 kotunda yerleşme sık yamaçlara doğru seyrelmektedir (Ayradilli 1985).

Vadinin tabanında şimdi İskele Caddesi’nin bulunduğu bölgede halk tarafından ‘Manastır Deresi’ adı verilen bir dere bulunmaktaydı. Ancak atık suların bu dereye bağlanması sonucu

suyu kirlenmiş yarısı 1930 yılında, ikinci yarısı ise 1950 – 1955 yıllarında beton plaklarla kapatılmış ve İskele Cadde’si bugünkü durumuna gelmiştir.

DEVİR	ZAMAN	DÖNEM	BÖLÜM
Fanerozoik Devir (545 myö-Günümüz)	Senozoik (65.5 myö- Günümüz)	Kuaterner (1.81 myö-Günümüz)	Holosen (0,01 myö - Günümüz)
			Pleistosen (1,81-0,01 myö)
		Neojen (23.8 myö-1.81 myö)	Pliyosen(5,32-1,81 myö)
			Miyosen(23.8-5,32 myö)
		Paleojen (65.5 myö-23.8 myö)	Oligosen(33,7-23,8 myö)
			Eosen (55,0-33,7 myö)
	Mezozoik (251,4 myö-65,5 myö)	Paleozoik (545 myö-251,4 myö)	Kretase (142 myö-65,5 myö)
			Jura (205,1 myö-142 myö)
			Trias (251,4 myö- 205,1 myö)
			Permiyen (292 myö-251,4 myö)
			Karbonifer (354 myö-292 myö)
Kambriyen (545 milyon yıl ve öncesi)	Proterozoik Devir (2500 myö- 545 myö)	Arkeyan Devir (3600 myö-2500 myö)	Devoniyen (417 myö-354 myö)
			Silüryen (440 myö- 417 myö)
			Ordovisyen (495 myö- 440 myö)
			Kambriyen (545 myö -495 myö)

Tablo 2-1: Jeolojik Devirler

İklim ,her mevsim yağış alan Karadeniz iklimi ile yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olan Akdeniz iklimi arasında bir geçiş alanı oluşturur(Alper 2004). Bölgenin tam bir boğaz üzerinde olmasından dolayı kuvvetli bir hava akımı vardır (kuzey – güney yönünde)(Ayradilli 1985). Hakim rüzgar olan poyraz yazın serin, kışın soğuk, kuru hava getirir. Yağışın en yoğun olduğu aylar Ekim – Aralık ve Mart – Hazirandır aylarıdır. Buna bağlı olarak ta bu aylarda nem oranı artar.

Bitki örtüsü, Akdeniz ikliminin karakteristiği olan makilerden oluşmaktadır(Alper 2004). Deniz kıyısında olduğundan, nem oranı da fazlalığı ile her türlü ağaç yetişmektedir (Ayradilli 1985). Bölgede özellikle dünya çapında ün yapmış zeytincilik ön plana çıkmaktadır. Trilye Zeytinin ünü o kadar yaygındır ki Osmanlı döneminde sadrazamların yabancı büyükelçilere verilecek yemeklerde büyükelçiliklerden talep ettikleri yemek listelerinde ek olarak genelde istedikleri iki ürün Türk rakısı ve Trilye zeytini olmuştur (Düvenci 1947).

Tarih boyunca bağıcılıkta önemli bir geçim kaynağı olmuştur. buna bağlı olarak şarapçılık ve sirke üretimi gelişmiştir. Ayrıca bölge topraklarının verimliliği dut ağacı yetiştiriciliğine

izin vermektedir. Böylelikle Tirilye halkının bir diğer geçim kaynağı olan ipekçilik yapılabilmektedir.

2.3. Tarihsel Özellikler

Kuruluşu milattan önceye dayanan Trilye’de günümüze kadar birçok medeniyet hüküm sürmüştür. Bu medeniyetleri Bitinyeliler, Eski Yunanlılar, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar ve en son Osmanlılar olarak sıralayabiliriz.

Bryllion, Trigleia, Trilye/Tirilya gibi isimlerle anılan Tirilye veya 1963 yılından itibaren yeni adıyla Zeytinbağı’nın ismi ve kuruluşuyla ilgili farklı birçok görüş bulunmaktadır.

M.Ö. 5. yüzyılda kurulduğu sanılan yerleşmenin ismiyle ilgili görüşlerin ilki eski Yunanca’da ‘barbunya balığı’ anlamına gelen ‘trigla’ sözcüğünden türemiş olduğudur. İki yamacın arasındaki vadiden geçerek denize dökülen derenin ağzında bol miktarda barbunya balığı bulunması nedeniyle, çevresindeki yerleşime Helen dilbilgisi kurallarına uygun bir yapısal değişiklikle ‘barbunya balığı bulunan yer’ anlamındaki ‘Trigleia’ adı verilmiş ve bu sözcük zamanla bozularak ‘Trilya’ya dönüşmüştür(Umar. 1993).

İkinci görüşe göre, Trilye yöresinde ele geçen yazıtlardan, Byzantion’lu Stephanos’un verdiği bilgilerden ve Plinius’un bu bölgeyi ‘Bryllis’ diye kaydetmesinden bilindiğine göre Trilye isminin, bu yerleşmenin atası olduğu düşünülen ve ‘Bryllion’ olarak bilinen İlk Çağ yerleşmesinin isminden türetildiği ortaya çıkmaktadır(Umar. 1993).

Trilye’nin kuruluşuyla ilgili üçüncü görüş; M.S. 8. yüzyılda Aya Yani, Aya Yorgi ve Aya Sotiri isimli üç papazın Mudanya’nın batısındaki bu vadiye yerleşmeleriyle kurulmuş olmasıdır. İznik’te 787 yılında ikinci kez toplanan Hristiyanlığın 7. Konsülü’nde, ikonoklazmaya ilişkin yorum farklılıkları nedeniyle Başpiskopos ile anlaşmazlığa düşen ve aforoz edilmiş olan bu 3 papazın yöreye isimlerini verdikleri düşünülmektedir. Tri – ilya yani üç papaz anlamına gelen bu sözcük zamanla trilya olarak anılmıştır (Dostoğlu, 2000).

Dördüncü ve son görüşe göre ise 13. yüzyılda Cenevizliler döneminde güneydoğu Marmara kıyılarında bulunan Sivzi, Kapanca ve Ketendere yörelerinde yaşayan halk, korsan saldırılarından tedirgin olarak kuvvetlerini birleştirip bu yöreye yerleşirler. Böylece bu üç köy halkının yerleştiği Trilya Yunanca üç anlamına gelen ‘tri’ sözcüğünden türetildiği öne sürülür(Düvenci 1947).

Trilye’nin kuruluşu ve isim kökenleri hakkındaki bu dört değişik görüşün gerçeğe en yakın olanı 8.yüzyılda bölgeye gelen üç papazın olmasıdır. Gerçektende bugün bile bu kişilerin adına

yapılan manastırlar vardır. Aya Yani Klisesi beldeye 4 km uzaklıkta, Aya Sorti 5-6 km güneyinde Aya Yorgi Klisesi ise beldenin hemen dışında bulunmaktadır.

14. yüzyılda Osmanlı egemenliğine giren Trilye'nin ismi 1900'lü yıllarda 'Mahmut Şevket Paşa' ve 1963 yılında 'Zeytinbağı' olarak iki kez değiştirilmiş olsada bu isimler ancak resmi yazışmalar ve yol levhaları haricinde pek kullanılmamış halen antik geçmişini çağrıştıran 'Trilye' tercih edilmektedir.

Trilye'nin kesin olarak bilinmeyen ilk çağ tarihinden ilk kez Herodot yazılı olarak bahsetmiştir. Herodot Tarihine göre M.Ö. 8. yüzyılda Thynia'lılar ile Bithynia'lıların uzun süre bu bölgede varlıklarını sürdürmüşlerdir. M.Ö 7. yüzyılda Yunanistan'dan göç eden İon kavimleri Marmara Denizinin güney kıyılarına kadar olan alanı ele geçirmişler, Bithynia ise M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren sırasıyla Lidya, Pers ve Roma egemenliğine girmişlerdir. Roma döneminde bölgede önem kazanan 12 kentten biri Trilye'ye çok yakın olduğu tarihsel kaynaklarda kaydedilen Caesereia – Germanica – Helgas'tır (Alper 2004). Bütün bu bilgilerle birlikte 14. yüzyılın başlarına kadar Trilye ile ilgili çok net ve kesin bilgi bulunamamaktadır.

Harita 2-3: Roma İmparatorluğu Eyalet Haritası

MÖ 2.000 yılın ortalarında Trakya'dan göç eden Bittni adlı kavim tarafından işgal edilmiş ve MÖ 2. yüzyılda bir krallığa dönüşmüşse, M.Ö 74 yılında Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.

Bizans döneminde bölge bereketli toprakların bulunduğu ve İstanbul'daki imparatorluk merkezine ürünleri aktaran önemli bir liman konumundaydı. Bursa'nın işgali sırasında Bizanslılara asker ve gıda desteği sadece bu limandan sağlanmıştı (Dostoğlu, 2000).

Türklerin ise bu bölgeyi ele geçirmesi 1326 (Bursa'nın işgali), 1331 (İzmit ve İznik'in işgali) yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bölgenin Osmanlı hakimiyetine girmesiyle Türk halkı buraya yerleşmemiş bölgede bulunan Hıristiyan halk yaşamına aynen devam etmiş hatta Bursa ve civarındaki Hıristiyan halkın büyük çoğunluğu Mudanya ve Trilye Bölgesine yerleşmiş ve Cumhuriyet dönemine kadar burada yaşamışlardır. Hüdavendigar Vilayeti Salnameleri kayıtlarına göre 1870 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre Trilye'de 55'i İslam, 1660'ı gayrimüslim olmak üzere 1715 kişinin 1907 tarihinde ise 820 hane (ailenin 5 kişiden oluştuğu varsayımla yaklaşık 4100 kişi) yaşamaktadır. 19.yüzyılın sonlarında ise bu sayı 199 Müslüman'a karşı 3657 Rum olarak belirlenmiştir. 1920 yılında Müslüman hane sayısı sadece 20 – 25'dir. 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşmasıyla bölgede bulunan Rumlar ile Girit ve Yunanistan'daki Türk Halkı mübadele ediliyor. Böylelikle o tarihten sonra bölge Türkleşiyor. Son olarak 1951 – 1953 yılları arasında Bulgar Hükümeti ile yapılan anlaşma ile bölgeye 40 hane daha yerleştiriliyor.

Harita 2-4: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Tirilye

Tarih boyunca Trilye önemli bir liman kenti olmuştur. Bunun en önemli nedeni coğrafi konumu nedeniyle Bizans ve Osmanlı gibi büyük imparatorlukların asker ve yakın bölgelerde yetiştirilen ürün sevkiyatının Trilye'den sağlanıyor olmasıdır. Ayrıca yetiştirilen ürün yelpazesinin bolluğu ve kalitesi de limanın öneminin artmasında ayrıcalıklı bir rol oynar. Şarabı, zeytini ve ipeğiyle büyük bir üne sahip olan Trilye'de günümüzde bağcılık ve şarapçılık aynı yoğunlukta devam etmemekte fakat zeytincilik yöresinin hala en önemli geçim kaynağı sayılmaktadır. 19. yüzyılda bölgede 19 adet yağhanenin bulunduğu Trilye, bu yüzyılın en önemli zeytinyağı üretim merkezlerinden biriydi. Amerika'ya bile bölgeden zeytinyağı sevkiyatı yapılmaktaydı (Dostoğlu, 2000).

3.ZEYTİNBAĞI BÖLGESİNİN MİMARİ OLUŞUMU

Trilye tarih boyu ev sahipliği yaptığı her medeniyetten kendisine bir parça saklayarak bozulmadan günümüze ulaşabilmiş nadir yerlerden biridir. Yüzyıllar boyu önemli bir liman kenti olmasının yanı sıra büyük sayılabilecek bir dini merkez olan Trilye’de Rumlardan kalma 3 manastır 7 kilise 3 ayazma ve Ortodoks Rum mezarlığı bulunmaktadır. Ayrıca 150 -200 yıllık sivil mimari örnekleri, 1909 yılında yapılan okul binası (Taş Mektep) ve 16.yüzyıl özelliklerini taşıyan bir adet hamam bulunmaktadır. Bu nitelikleri nedeniyle 10.05.1980 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla ‘Korunması Gerekli Sit Alanı’ kapsamına alınmıştır. 1990 yılında hazırlanan koruma amaçlı imar planının halen revizyon çalışmaları devam etmektedir.

3.1.Anıtsal Yapılar

3.1.1. Hagios Stephanos / Hinolakkos (Derindere) Klisesi veya Günümüzdeki Adıyla Fatih Camisi

Kilisenin yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte bu konuyla ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Kilise sütunlarında bulunan sekiz monogramdaki ‘Nikitas Patrikios’ adına dayanarak kilisenin onun yaşadığı 9.yüzyılın ilk çeyreğinde / Orta Bizans devrinde yapıldığı öne sürülmekle birlikte 720 – 730 veya 780- 800 yılları arasında yapılmış olabileceği de tahminler arasındadır.

Resim 3-1: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-2: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-3: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Resim 3-4: Fatih Camisi Günümüz Durumu

Kilise ‘Kapalı Yunan Haçı’ plan tipinin gelişmiş örneklerinden biridir. 14.50 * 32.00 m boyutlarında olan kilisenin yüksekliği 15 m.dir. Üst örtü haçın kollarını oluşturan mekanlarda beşik tonoz diğer kısımlarda ise dıştan düz çatıyla kapatılmış olan pandantiflerden oluşmuştur.

Malzeme olarak dış cephede moloz ve kesme taş örülmüş doku içine tuğla hatıllar yerleştirilmiştir. İç mekanda ise sıva kullanılmıştır.

Batı cephesinde, saçak altındaki H 968 / M. 1560 tarihli kitabeyle Kanuni döneminde camiye çevrildiği düşünülmektedir. Ancak Büyüköğen’in Tr. Evangelides’ dayanarak ‘H. 1039 / M. 1661 yılından beri cami olarak kullanıldığı’ ifadesiyle, 17. yüzyıl ikinci yarısı gibi, daha geç bir tarih göstermektedir (Alper, 2004). Yapı günümüzde halen cami işlevini devam ettirmektedir.

Resim 3-5: Fatih Camii Giriş Bölümünde Bulunan Bizans Sütün Başlığı

Resim 3-6: Fatih Camii Giriş Bölümünde Bulunan Çeşme

3.1.2. Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise

Yapının herhangi bir yerinde kitabesi olmadığı ve yazılı kaynaklarda bu kilisenin yapım tarihine dair bilgi bulunmadığı için inşa tarihi bilinmemektedir. Tarihte duvarlarına resim yapılan ilk klise olma özelliğine sahip olduğu düşünülmektedir (IAPS-CSBE, 2008). Ancak zaman içinde yapılan sıvalar duvar resimlerinin büyük ölçüde zarar görmesine neden olmuştur. Yapının duvar yapım tekniği ve diğer başka özellikleride göz önüne alındığında 13. yy da yapıldığı kabul edilmektedir. Mübadeleye kadar işlevini sürdüren yapı 1925 yılından sonra Müslüman batı Trakya Türklerinin Trilye'ye gelmesiyle önemini yitirmiştir.

Günümüzde Fatih Cami adıyla bilinen Hagios Stephanos Kilisesinde olduğu gibi bu kilisede 'Kapalı Yunan Haçı' plan tipi uygulanmıştır. 9.75 * 14.50 m boyutlarında bir dikdörtgen olan kilisenin örtü sistemi şemanın gerektirdiği gibi yüksek bir orta kubbe etrafındaki 4 beşik tonoz ile haç kolları dışındaki köşe mekanlarını örten diğer tonozlardan oluşur. Malzeme olarak çeşitli boyut ve şekillerde düzgün olmayan taş , tuğla, ve harç kullanılmıştır.

Güldane Ceylan'ın 'Marmara'nın incisi Mudanya ve saklı kent Zeytinbağı' kitabında söylediğine göre dünyada duvarında fresk uygulanan ilk kilise binası olarak bilinmektedir. Freskler 2 kat halindedir. Başkent üslubuna bağlı ve 13. yüzyıla tarihlenen ilk kat freskler, ikinci bir dönemde yapılmış olan üst kat fresklere göre işçilik ve üslup bakımından daha üstün niteliktedir(Alper, 2004). Her iki kat da, geç bir dönemde kalın bir sıva tabakası ile kapatıldığından dolayı eksik ve harap durumda bile olsa, resimlerin çoğu günümüze ulaşmıştır.

Resim 3-7: Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise'nin günümüzdeki durumu

Resim 3-8: Panagia / Pantobasilissa Cemaat Kilisesi / Kemerli Kilise'nin genel görünüşü

Resim 3-9: Kilisenin kuzey cephesinde bulunan kemer

3.1.3.Dünder Evi

Günümüzde konut olarak kullanıldığı için Dünder Evi olarak bilinen kilisenin özgün adı bilinmemektedir. Özel mülkiyette olduğundan, içine girilerek yapısal özellikleri incelenememiş ancak dış cephe hakkında bilgi edinilebilmiştir.

Dünder Evi, İskele Caddesi arka paralelindeki Cami Bayır Caddesi'nden denize doğru gelişen geleneksel konut dokusu içinde, Taş Mektep'in hemen arkasında yer almaktadır. Malzeme olarak taş – tuğla almaşık duvar dokusu içinde, yer yer mermer devşirme taşlar kullanılmıştır. Kuzey ve güney cephelerinde –yapı yüksekliği boyunca devam eden- yarım daire planlı birer çıkıntısı bulunan Dünder Evi'nin batısındaki yuvarlak kemerli kapı, üstten profilli bir silme ile bağlanan söveleri ve kemer üzerine yerleştirilmiş mermer bezeme panosu ile, ana kapı karakterindedir. Bu kapıdan başka, doğu ve kuzey cephelerinde olmak üzere (muhtemelen özgün durumu yansıtmaya) iki kapısı daha bulunmaktadır. Kemerli taş bir kapıdan oluşan ana giriş bölümü 3 katlı olup ibadet bölümü ise tek katlıdır. Giriş katında kare pencereler bulunmaktadır.Yapının ikinci katında bulunan ve giriş katındakilere oranla daha büyük olan pencereler dikdörtgen formundadır. Üçüncü katta ise pencere üstleri kemerle tamamlanmaktadır. Bizans mimarisinin önemli özelliklerini taşıyan yapının duvar örgüsünün aralarında taş oyma işlerin bulunduğu bilinmektedir (IAPS-CSBE, 2008).

Resim 3-10: Dünder Evinin Günümüzdeki Durumu

Resim 3-11: DüNDAR Evinin Günümüzdeki Durumu

Resim 3-12: DüNDAR Evinin Günümüzdeki Durumu

3.1.4.Yemekhane

İskele Caddesi'nde bulunan, bir dönem öğrencilerin yemek yedikleri mekan olarak kullanıldığı için yemekhane adı verilen kilise zaman içinde sinema ve düğün salonu olarak farklı işlevlerde kullanılmıştır.

Yapı İskele Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Uzun kenarı güneydoğu-kuzeybatı yönüne yerleştirilmiş dikdörtgen planlı yapı, 6 sütunluk iki dizisi ile 3 nefi ayrılmakta ve bu tasarımıyla bazilikal şemalı bir kilise görünümü sergilemektedir. Tüm yapı dikdörtgenin uzun kenarına paralel uzanan mahyalı, yan cephelerde yatay saçaklı ve dört yöne eğimli bir kırma çatı ile örtülmüştür. Malzemdere olarak cephede moloz taş iç mekanda ise sıva kullanılmıştır (Alper, 2004). Yapı günümüzde kullanılmamakta, fakat restorasyon çalışmaları Zeytinbağı Belediyesi tarafından devam etmektedir.

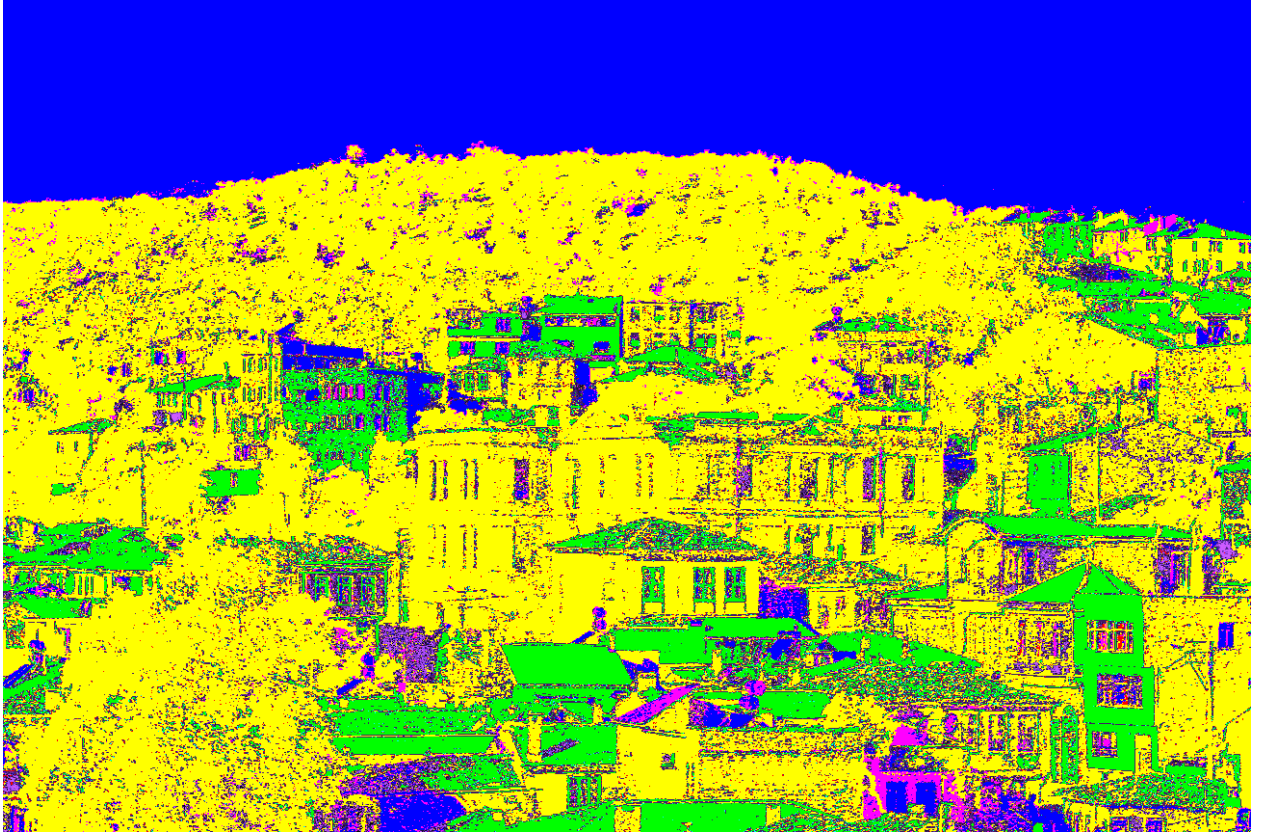

Resim 3-13: Yemekhane adıyla bilinen kilisenin günümüzdeki durumu

3.1.5.Taş Mektep

1839 yılında Sultan Abdülmecit dönemindeki reform ve modernleşme hareketlerinin simgesi olarak imparatorluk topraklarında inşa edilen birçok okul binasından biride Tirilye’de yapılmış olan Taş Mektep’tir. 1904 – 1909 yılları arasında Mimar M. Myrides tarafından yapılan bina 965 m²’lik bir arsa üstüne 623 m² olarak inşa edilmiştir.

Yapı İskele Caddesi’nin batısındaki tepede bulunmaktadır. Kargir okul binası, o sırada Avrupa’da yaygın olan Neo – Klasik tarzda dört katlı olarak inşa edilmiştir.

Resim 3-14: Taş Mektep’in Günümüzdeki Durumu

Taş Mektep, Rumlar’ın bölgeden gitmesinden sonra -1924- yetim çocukların okudukları Darel Eytam Okulu olarak Kazım Karabekir Paşa tarafından eğitim ve öğretime açılmıştır. 1980’li yıllara kadar ilköğretim düzeyinde eğitim verildiği bilinen taş mektep oldukça eğimli bir arazi üzerinde konumlanmaktadır. Yığma sistemle inşa edilmiş olan yapının ana malzemesi pişmiş tuğladır. Temelleri de tuğla olan yapının duvarlarında az miktarda taş kullanılmıştır. Döşemeleri ise çelik taşıyıcıları olan, dolguları ise tuğla ile oluşturulmuş olan vatla döşeme tipindedir.

Resim 3-15: Taş Mektep Döşeme Detayı

Çatısı ahşap konstrüksyona sahip olan yapının merdivenleride ahşap malzeme ile oluşturulmuştur.

1986 yılında yapılan incelemede çatı, duvar, ve döşemelerdeki sorunlar nedeniyle güvenli bulunmamış ve 1988 yılında boşaltılmıştır. 24.05.200 tarihinde Uludağ Üniversitesi ile Bursa Valiliği arasında imzalanan bir protokol ile İl Özel İdaresi tarafından 49 yıllığına Uludağ Üniversitesi'ne tahsis edilmiş olan yapının restorasyonu ve korunmasına ilişkin çalışmalar, halen Uludağ Üniversitesi Mühendislik – Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü tarafından sürdürülmektedir. Bu kapsamda yapının çatısı yenilenmiş ve çalışmalar şimdilik durmuştur.

Resim 3-16: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-17: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

Resim 3-18: Taş Mektep'in Günümüzdeki Durumu

3.1.6.Hamam

Fatih Camisi ile aynı yapı adası içinde bulunan hamamın özgün ismi ve yapım tarihi hakkında kesin bilgi olmamakla birlikte 16.yüzyılın ilk yarısında Yavuz Sultan Selim zamanında Kastamonu ve Üsküdar'dan getirilen Türklerin yaptırdığı öne sürülmektedir(Alper, 2004).

Yapı beş mekandan oluşan dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Duvarları moloz taş ve tuğla ile örülmüş, örtü sisteminde hamamlara özgü tipik aydınlık boşluklarına yer verilmiştir. Fiziksel açıdan oldukça iyi korunmuş durumuna karşın günümüzde kullanılmamaktadır.

Resim 3-19: Hamamın Günümüzdeki Durumu

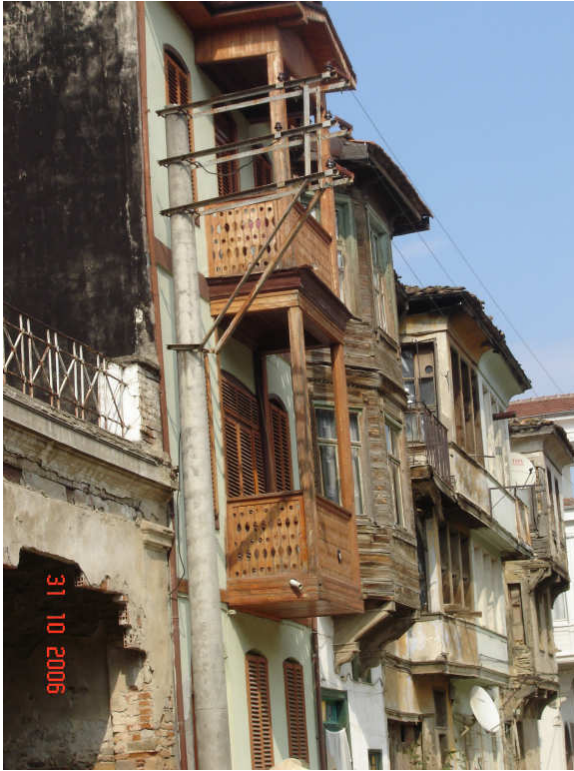
3.2.Sivil Yapılar

Tirilye sadece dini işlevli mimari örnekleriyle değil yaklaşık iki yüz yıla yakın geçmişe sahip bir çok sivil mimari örnekleriyle de korunmaya değer bir bölgedir. Kent dokusunun oluşumunda büyük rolü olan konutların çoğu Rumlardan kalmıştır.

Bitişik düzende inşa edilmiş olan ahşap iskeletli evler genellikle üç katlı olup, zemin katları ahır, mahzen, depo veya mutfak gibi işlevleri barındırır. Zemin üzerindeki katların cepheleri çıkıntılarla sokağa taşar. Bazen üstteki iki katta da, birbiri üzerine taşan çıkıntılar düzenlenir. Böylece hem eğik sokak konturlarını evin içine yansıtmamak ve odaları dik açılı olarak düzenlemek, hemde iç mekanları büyütmek mümkün olmaktadır. Alçak tavanlı orta katlarda ise ipekçiliğe ve meyve kurutmaya uygun sofalar bulunur. Hane halkının asıl yaşama mekanı olan yüksek tavanlı üst katlarda, çok sayıda pencereci cepheler ve odalarda dolap içinde gusulhane denilen yıkanma yerleri vardır(Alper, 2004).

Resim 3-20: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Resim 3-21: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Resim 3-22: Trilye Sivil Mimari Örnekleri

Cumbaların taşıyıcı olan ahşap konsollarda, çıkmaların altını kaplayan tavanlarda, çatı saçaklarında, kapı ve pencere çevrelerinde, iç mekanlarda ilginç ahşap bezeme elemanlarıyla dikkat çeken Trilye evlerinin, zemin katlarının da ahşap iskelete sahip olması geleneksel konut yapım sisteminden farklılaşmasına sebep olur. Şöyle ki Türk Evinde kagir olan zemin kat Trilye’de ahşaptır. Bu değişim, batı Anadolu’daki sahil yerleşimlerinin Sakız tipi örnekleri gibi, Rum evi olmalarıyla açıklamak mümkün değildir. Daha doğrusu, tümüyle kagir batı etkili masif Rum evleri ile hiçbir benzerlik taşımayan ve her yönüyle Türk evi özellikleri etkin olan bu evlerin zemin katlarındaki değişim, bölgeye özgü bir uygulama olmaktan öte anlam taşımamaktadır (Alper, 2004).

Yerleşim özellikleri ve görsel değerlerini ana çizgileriyle tanıttığımız Trilye evlerinin bazıları, kullanım sürecinde oldukça tahrip olmuş ve değişikliklere uğrayarak özgün niteliklerini bir ölçüde yitirmiştir.

3.3.Kent Dokusu

Arazinin topoğrafik durumuna göre, kıvrımlı dar sokaklardan oluşan konut dokusu içinde, planlanmış yeşil alan veya geniş meydanlar yer almaz. Bitişik düzen yapılaşmanın getirdiği bir sonuç olarak evlerin büyük bahçeleri de bulunmamaktadır. Düzenlenmiş meydanlar bulunmamasına rağmen, kent dokusunun ızgara sistem olamaması, organik kıvrımlı doku içinde yer yer genişleyen boşluklar oluşur ve bu tür meydanımsı açıklıklar mahalle halkının iletişimini güçlendirme işlevi taşır.

Trilye sokakları, bir ölçüde Rumlardan kalan ‘kente açık yaşam ve komşuluk ilişkilerinin ev dışındada sürdürülmesi’ geleneğini hala tüm canlılığı ile devam ettirmektedir. Bölgeye Türk Halkının yerleşmesiyle bu kültür dışlanmamış tam aksine benimsenmiştir. Oysa ki geleneksel Türk evi ve Türk kentinde planlama içe dönüktür ve yaşamın her anı kesin sınırlarla belirlenmiş avlulu yapılarla oluşturulmuştur.

Düzenlenmiş meydanlar bulunmamasına karşın, sokak doğrultuları dik açılı bir parselasyon sonucu belirlenmediği için, organik kıvrımlı doku içinde yer yer genişleyen boşluklar oluşur ve bu tür meydanımsı açıklıklar mahalle halkının iletişimini güçlendirme işlevi taşımaktadır. Bazen bir çınar ağacı yada çeşme gibi kentsel donatılarla zenginleştirilen ve özellikle sokak bitimlerinde oluşan bu tür genişlemeler; yerleşimin motorlu araç trafiğine göre değil de, geçmişteki geleneksel yaşamın gerektirdiği hayvan yada araba taşımacılığı ile yaya ulaşımına göre boyutlandırılmış dar yolları için, dönüş kolaylığı sağlar. Ancak diğer küçük Anadolu kentlerinde rastladığımız ve dönüşü rahatlatmak üzere evlerin zemin kat duvarlarına yapılarak

'çal köşe/ çalık köşe' adı verilen bezemeli elemanlara buralarda pek az rastlanır. Trilye sokakları, bir ölçüde Rumlardan kalan 'kente açık yaşam ve komşuluk ilişkilerinin ev dışında da sürdürülmesi' geleneğini, hala tüm canlılığıyla devam ettirmektedir.

Resim 3-23: Trilye Kent Dokusu

Resim 3-24: Trilye Kent Dokusu

Resim 3-25: Trilye Kent Dokusu

Harita 3-1: Trilye Kent Dokusu

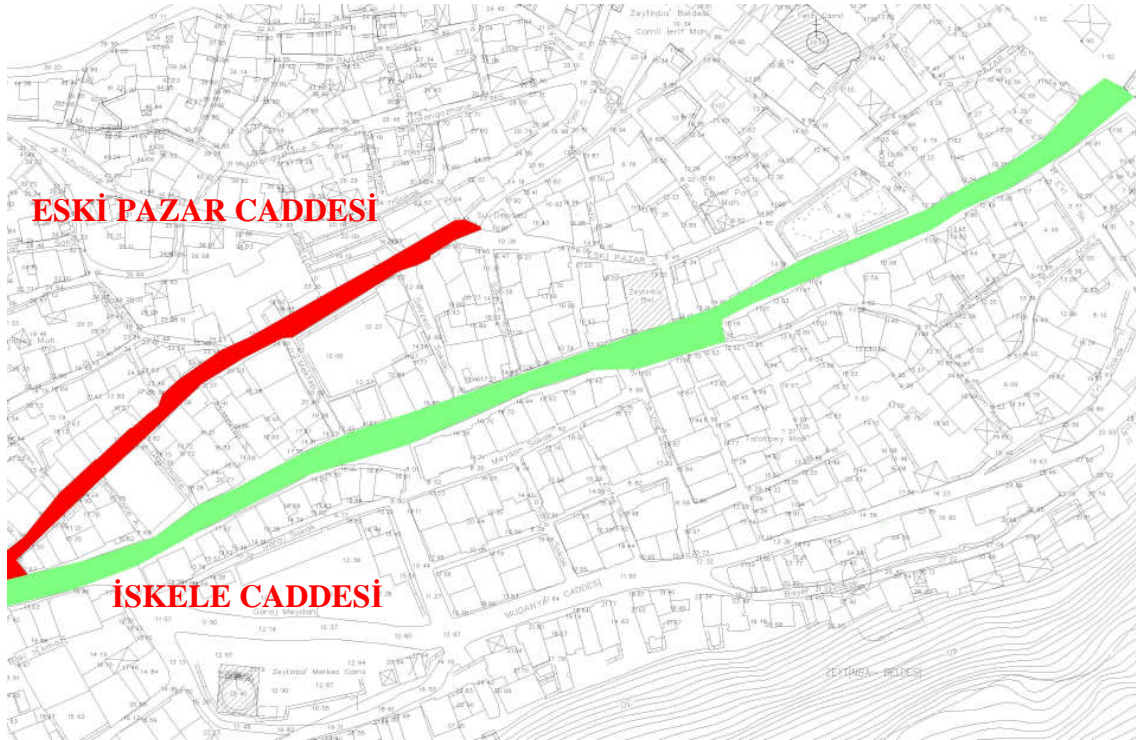
4. ESKİ PAZAR CADDESİ'NİN TARİHİ DOKUSUNUN VE KÜLTÜREL MİRASININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN REHABİLİTASYON ÖNERİSİ

4.1.ESKİ PAZAR CADDESİ'NDE TARİHİ DOKU ANALİZİ

4.1.1.Tanımı ve Sınırları

Trilye'de topografya bir vadi şeklindedir. İskele Caddesi'ndeki 0 kotundan başlayıp + 60 m kotuna kadar yükselen vadinin her iki yamacında yer alan geleneksel konutlar –vadiye paralel olanları uzun ve dik inenleri daha kısa- sokaklar üzerinde konumlanırlar. Eğimden dolayı birbirinin manzarasını kesmeden ortadaki vadiyi ve kuzeydeki denizi gören bu yerleşim alanı organik kurgusuyla geleneksel bir Anadolu yerleşimine özgü özellikler taşımakta ve batıda denize inen sarp kayalıklarla sona ermektedir.

Vadi tabanında yerli halk tarafından 'Manastır Deresi' olarak adlandırılan bir dere bulunuyordu. Trilye sakinleri tarafından bu derenin İskele Mahallesi'nde kalan kısmının üstünün, önceleri yan yana dizilmiş ahşap tomruklarla kapatılmış olduğu ifade edilmektedir. Ancak suyu (evlerin giderlerinin buraya bağlanması sonucu) kirlenince, yarısı 1930'ların sonunda muhtar hasan bey döneminde, diğer yarısı ise 1950 – 1955 yıllarında beton plaklarla örülerek kapatılmış ve İskele Caddesi bugünkü durumuna getirilmiştir.

Harita 4-1: İskele Caddesi ve Eski Pazar Caddesi

Eski Pazar Caddesi ise Zeytinbağı'nın ana aksı olan İskele Caddesi'ne paralel bir cadde olup Manastır Deresinin üstünün kapatılmasından önce yörenin merkezi konumundaydı. Sosyal, kültürel ve ticari işlevlerin bir çoğu Eski Pazar Caddesi'de yapılıyordu.

Günümüzde derenin kapamı İskele Caddesinin oluşmasıyla Eski Pazar Caddesi işlevini yavaş yavaş yitirmiş bu caddeyi yaşatan işlevler İskele Caddesine taşınmıştır.

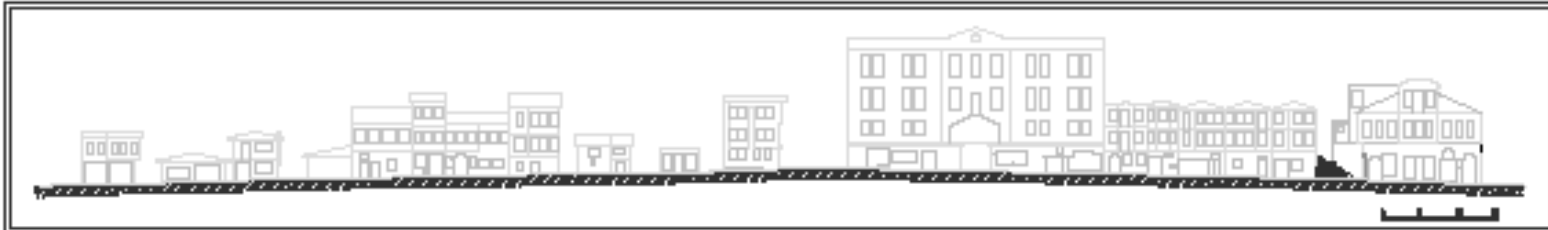
4.1.2. Tipolojik Analizler

Eskipazar Caddesi ile ilgili yeni bir öneride bulunmadan önce tarihi kent dokusunda fiziksel olarak irdelememiz gereken bazı konular bulunmaktadır. Bunlar kontur, dolu – boş, boş – dolu, proporsiyon, malzeme özellikleridir. Böylelikle öneri proje tasarlanırken bu özellikler göz önünde bulundurulacaktır.

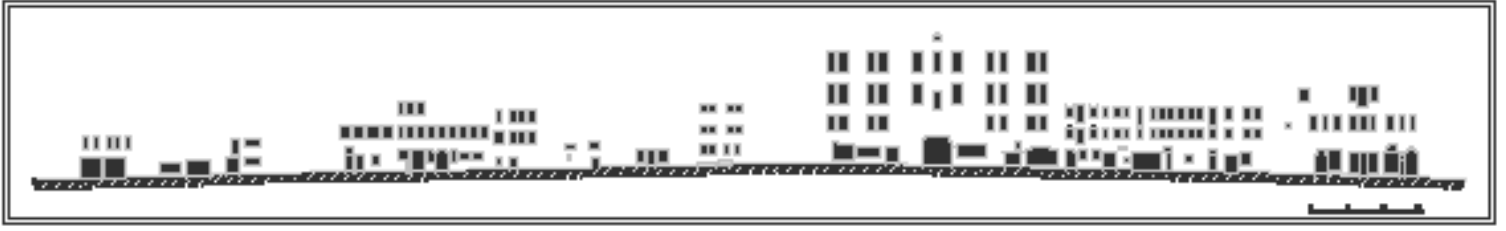
4.1.2.1. Kontur

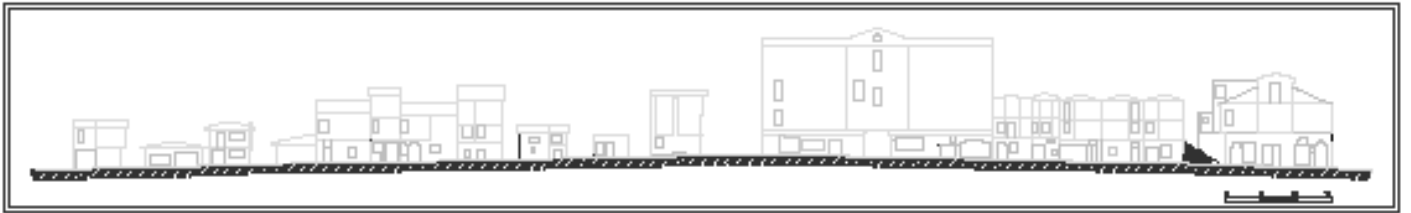
4.1.2.2. Dolu – Boş

4.1.2.3. Boş – Dolu

4.1.2.4. Proporsiyon

4.2. ESKİ PAZAR CADDESİ REHABİLİTASYON ÖNERİSİ

4.2.1. Rölöve

4.2.2. Öneri Proje

5. SONUÇ

Çalışmada tarihi çevre, tarihi doku kavramları, Zeytinbağı bölgesinin tanımı sosyo – kültürel yapısı, bölgede yaşanan sorunlar ve bu incelemeler sonucu olarak önerilerde bulunulmuştur.

Tarihi çevre, belirli nitelikleri, kendine özgü özellikleri, estetik, sanatsal ve çevresel değerleri olan yapıların bir arada yoğun olarak buldukları, tüm yapay ve doğal özellikleri ile korunması gereken kentsel sit alanları olarak tanımlanan bölgelerdir. Geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının yansıtan bu özellikli bölgeler ya aynen yada değiştirilerek günümüze kadar ulaşmışlardır.

Ülkemizde son yıllarda hızla artan kırsaldan kente göç olgusu kentlerin plansız büyümelerine, aynı zamanda kırsal bölgede bulunan geleneksel dokunun sahipsiz kalmasına ve ilgisizlikten yıpranmasına neden olmaktadır.

Kırsal bölgelerin hızla boşalması ile tarihsel dokuda aşağıda özetlenen olgular ortaya çıkmıştır:

- Yanlış yapılan planlama çalışmaları ile tarihsel dokuyu yıpratın, koruma hedefi olmayan, hatta yer yer yıkmayı amaçlayan geleneksel dokuyu uyumsuz planlamaların yapılması,
- Kırsal bölgede gerekli istihdamın sağlanamaması bu bölgelerden kente göçü hızlandırıp tarihsel dokunun sahipsiz kalması.
- Yapılan çalışmaların yetersizliği nedeni ile tarihi kent merkezlerinde ve geleneksel dokuda korunamama, köhneleşme, terk edilme gibi problemlerin yaşanması,
- Yerli halkın bu bölgeleri terk etmesi, tarihi merkezlerin sosyal çöküntü bölgeleri haline gelmesi,

Karşılaşılan bu sorunlar ile birlikte yurt dışında ve ülkemizde koruma ile ilgili birçok çalışmalar yapılmıştır. İlk önce tek yapı korunması kavramı var iken, tarihi çevreyi bir bütün olarak koruma kavramının önemine daha sonra varılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük ölçüde tahrip olan, yok edilen kentler savaş sonrası da koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasında etkili olmuştur. 1964 yılında Venedik'te yapılan İkinci Uluslar arası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenler kongresinde 'tarihi anıt' kavramı sadece bir eseri değil, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel yada kırsal yerleşimleri de kapsayacak biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca bu yeni anlayış ile tarihi ve kültürel mirasın, sadece sınırları içinde kaldığı ülkeye değil tüm insanlığın malı olduğu düşüncesi benimsenmiştir.

Avrupa da bu gelişmeler yaşanırken ülkemizde bu kararlar hemen uygulamaya konulamamış ancak 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı yasa ile ilk sit kavramı kamuoyu gündemine gelmiştir. Yasa çerçevesinde birçok tarihi çevre koruma uygulamaları yapılmıştır.

Bu kapsamda inceleme bölgesi olan Zeytinbağı tarihi kent dokusu M.Ö. 5. yy. da kurulmuş çok eski ve köklü bir yerleşim alanıdır. Şehir bir vadinin iki yamacına kurulmuştur. Yüzyıllar boyu birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Zeytinbağı 1980'li yıllara gelindiğinde hızla terkedilmiştir.

Tarihi dokunun bulunduğu bölgede yolların dar, evlerin bakımsız, insanların bilinçsiz davranışları, ekonomik durumları, sokakların, parkların, yeşil alanların, bakımsızlığı gibi etkenler bu alanların kent nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmadığı göstermektedir. Bu arada yapılacak olan bir çalışma (rehabilitasyon, koruma) ile tarihi kent dokusunu canlandırıcı, iş olanakları arttıkça, yaşamak için bir çekim bölgesi olmasını sağlayıcı faaliyetler uygulanabilir. Kiliseleri, okulu, çeşmesi, hamamı ve eskiyi yaşatan tarihi konutları ile Zeytinbağı korunması gereken bir sit alanıdır.

Kentsel dokuların korunması ancak söz konusu yapıların ve oluşturdukları dokuların insan yaşamına sağladıkları olumlu katkıları geniş kitleler tarafından tanınıp değerlerinin anlaşılması ile gerçekleştirilebilir.

Kent yöneticileri, sivil toplum örgütleri, yapı sahipleri ve kentlilerin ortak çalışmaları ile kentin sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel boyutta geliştirilmesi ve canlandırılması ile tarihi kent dokusunun yaşatılması ve gelecek kuşakları iletilmesi sağlanabilir.

Bu bağlamda Zeytinbağı, Eskipazar Caddesine şu öneriler getirilebilir;

Sosyal açıdan gelişim

- Öncelikle halkın koruma konusunda bilinçlenmesi sağlanmalı, yapılan projelerin halka benimsetilmesi için projeleri tanıtıcı sergiler hazırlanmalı, seminerler ve toplantılar yapılmalıdır. Halk eğitilmeli ve evlerine sahip çıkmalıdır.
- Mahalle kurulu kurularak, halkın yerel yönetim ile ilişkisi sağlanmalıdır. Böylelikle halkın istekleri tanımlanarak, bu yönde öneriler getirilebilir.
- Sosyal yaşamın iyileştirilmesi sağlanmalı, niteliksiz ve dokuya uymayan yapıların bulunduğu bölgelerde yapılacak olan yeni binalar ile eski ve yeni uyumu da sağlanarak, tarihi dokunun çekim bölgesi haline getirilmesi sağlanmalıdır.
- Açılacak kurslar ile kullanıcıların kültür seviyelerinin iyileştirilmesi yapılmalıdır.

Ekonomik gelişim

- Tarihi çevrelerde çok katlı yapılaşma izninin verilmesi, yapıların ekonomik eskimesine ve korumaların zorlaşmasına sebep olmaktadır. Bu bölgede yapılaşma konusunda kısıtlamalar getirilmeli, önlemler alınmalıdır.
- Geleneksel dokuda ticaret canlı tutulurken ticari faaliyetlerin yapıldığı binalara dikkat edilmeli bozulmalarına izin verilmemelidir.
- Bursa'da var olan üniversitenin bazı birimlerinin Eskipazar Caddesi'nde bulunan Taş Mektep binasına taşınması ile bu bölgede sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleşmesi ve böylelikle ticaretin canlanması sağlanabilir.
- Zeytinbağı'nda bulunan tarihi dokunun tanıtımı yapılarak örneğin kliselerin, ön plana çıkarılması ile ekonomik kalkınma sağlanabilir.
- Yöreye ait geleneksel yiyeceklerin örneğin zeytin, zeytinyağı, dut, şarap v.b. ziyaretçilere sunulması ve tanıtımının yapılması ile bunların satışa sunulması
- Bayanların yapmış olduğu el emeklerinin yöreye ait el yapımı işlerin satışı yapılarak bayanların ekonomik kalkınmasının sağlanması, böylelikle duruma bakış açılarının değiştirilmesi sağlanabilir.

Fiziksel gelişim;

- Tarihi kentsel doku içerisinde yer alan ahşap, ahşap kagir, kagir binaların restorasyonları yapılmalıdır.
- Rehabilitasyon projesi ile bu binaların iyileştirilmesi sağlanmalıdırBinalara yeni işlevler kazandırılarak yeniden yaşam standartlarına kavuşması ve kullanılmayan binaların yeniden kullanılabilir hale getirilmesi amaçlanmalıdır.
- Kullanılmayan ve şu anda terk edilmiş olan yapılar tekrar kullanıma sunulmalı bu binaların giriş katlarındaki eskiden mağaza depo v.b. işlevler için kullanılan kısımları tekrar işlev kazandırılmalıdır.
- Yerel yönetimin bölgedeki çalışmalarına ağırlık vermesi ile tarihi kent dokusunun yaşam standartlarına kavuşturulması sağlanmalıdır.
- Alt yapının çözüm biçimi aranmalı gelecekteki yoğunluğu düşünülerek planlama yapılmalıdır.
- Trafik ve yaya yolları düzenlenmeli bazı yollar sadece yayalara ayrılmalı trafiğin giriş çıkış saatlerine düzenlemeler getirilmelidir.

- Tarihi kent bölgesinde yıkıp yeniden yapılanmaya izin verilmemelidir. Binalar orijinal halleriyle korunmalıdır.
- Park alanlarının tabela ve levhalarının iyileştirilmesi belirli bir standarda getirilmesi sağlanmalıdır.

Kültürel gelişim

- Kentte sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilmeli düzenlenecek festivallerle kent tanıtımı sağlanıp yerli ve yabancı turistlerin bölgeye çekilmesi sağlanmalıdır
- Yörede eksik olan sinema, kültür merkezi v.b. sosyal donatıların giderilmesi kültürel aktivitelerin aktarılması sağlanmalıdır.
- Dünyada ilk resimli kilise olarak bilinen kemerli klisenin restorasyonu yapılmalı ve böylelikle bölgeye uluslararası bir nitelik kazandırılmalıdır.

Zeytinbağı kent dokusunun gelişimi ve yaşanılabilir hale getirilmesi için kent kapsamlı olarak incelenmiş, var olan değerlerinin ortaya çıkarılması için öneriler oluşturulmaya çalışılmıştır. Tarihi kentin içindeki potansiyel konut dokusunun iyileştirilmesi halkın bilinçlendirilmesi ve ziyaretçilerin buraya olan ilgilerini sürekli hale getirmek için kentin sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel gelişimi açısından yapılması gerekenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.Zeytinbağı kent dokusunun yaşatılması ve gelecek kuşaklara iletilmesi yapılacak olan doğru faaliyetlerle gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, B.**,1995. Zeytinbağı (Trilye)'ndaki Eski Sivil Mimarlık Örneklerinin Belgelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akıncıtürk, N.** , 2002. Zeytinbağı (Trilye), Mimarisi ve Taş Mektep Yapısal Özellikleri, I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu, Cilt 1, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Bursa.
- Akkılıç, Y.** Bursa Ansiklopedisi
- Alper, M.**, 2004. Zeytinbağı / Tirilye örneğinde Marmara Denizi güney kıyısı yerleşimlerinin doğal ve tarihsel değerlerinin korunması turizm açılmasından değerlendirilmesi için öneriler, İstanbul.
- Ayradilli, O.**, 1985. Zeytinbağı'nda (Tirilye) şehircilik araştırmaları, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ceylan, G.**, 2000. Marmara'nın incisi Mudanya ve saklı kent Zeytinbağı, Güldane Ceylan & Bay Yayıncılık, İzmir.
- Çakılcıoğlu, M., Cebeci Ö. F.**, 2003 “Kentin Çöküntü Alanlarında Uygulamada Yetersiz Kalan İmar Planlarının Yerine Alternatif Planlama Süreçleri”,
- Dostoğlu Türkün, N.**, 2000. Geçmişin izlerinden geleceğe Tirilye ve Taş Mektep, Bursa Defteri, Aralık 2000, 136 – 143
- Dostoğlu Türkün, N.** , 2002. Dereköy'ün Düşündürdükleri, Bursa Defteri,
- Kandes, I.K.** ,2006. Bursa, Yunanca'dan Çev. İ.Kelağa, Ankara.
- Kaplıanoğlu, R.**, 1996. Bursa yer adları ansiklopedisi, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kaplıanoğlu, R.**, 2001. Bursa ansiklopedisi I, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kaplıanoğlu, R.** , 2001. Bursa Anıt Eserler Ansiklopedisi.
- Kaplıanoğlu, R.**, 04.06.2000 Bir çiçek demeti Tirilye, Bursa 2000 Pazar eki, s.3,
- Tekeli, İ.**, 2001, “Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerinde İrdelemeler”, Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, Ankara.
- Karaman, A.**, 1993. Ekolojik Planlama Kavramsal Çerçeve ve Bir Yöntem, İller Bankası Planlama Kavramı ve Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar Semineri, İstanbul.
- Pekman, Adnan(Haz.)**, 1972. Strabon, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul.
- Oğuzoğlu, Y.** , 2000. Bursa'nın Yanıbaşında Yükselen Bir Yönetim Merkez:Kite(Ürünli), Bursa Defteri, Bursa.
- Oğuzoğlu, Y.** , Osmanlı Dönemi Bursa Salnameleri (İl Yıllıkları), 1873, 1874, 1876, 1883,

1886, 1894, 1895, 1900, 1907.

Sev A., Özgen A. , 2003, 'yüksek binalarda sürdürülebilirlik ve doğal havalandırma' yapı dergisi 262 s.92 – 99

Umar, B. ,Anadolu Yer Adları Ansiklopedisi

Tekli, İ. , 1999 'Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İrdelemeler' Mülkiyeliler birliği yayınları s. 729 – 746 Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

- 1) http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/adnks_Harita_TR/HaritaTR.html
- 2) <http://www.mudanyaonline.net/>
- 3) <http://www.zeytinbagi.bel.tr/>
- 4) <http://www.tuik.gov.tr/>
- 5) <http://www.agbursa.com/Tirilye/tarihieserler.shtml/>
- 6) <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/jeolojik/index2.htm/>

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi :18.08.1982

Doğum Yeri :Bursa

Lise :1995 – 1998 Bursa Cumhuriyet Lisesi

Lisans :2000 – 2001 Doğu Akdeniz Üniversitesi (Hazırlık)
2001 – 2005 T.C. Haliç Üniversitesi Mühendislik
Fakültesi Mimarlık Bölümü

Çalıştığı Kurumlar :2005 Grup A Mimarlık - Bursa
2006 T.C Haliç Üniversitesi Mimarlık
Fakültesi Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi (devam ediyor)